

MALAGA MO SE GALUEGA.

Student Workbook

Igoa: .....

Aoga: .....

Tausaga: .....

careersnz
mana rauhara aotearoa

MATAUPU

Contents

O la'u galuega	2
O la'u malaga	3
O latou ala	4
O la'u fetu pupula	5
O o'u agavaa	6
O lo'u talita + Toso i fafo le Ata	7
O lo'u lalolagi	7
O mea ou te fiafia i ai	8
O galuega o a'u moemitiga	10
O le galuega e sili ona ou fiafia ai	11
O lo'u taimi	12
O a'u filifiliga	13
O lo'u lumanai	14
O la'u fuafuaga	15
O a matou fuafuaga	16
O a'u faamaumauga	17
Gaoioi loa	18

“Saili fautuaga ma
maua le manuia.”

OLA'U GALUEGA

My career

O se galuega, o le tuufaatasialea o tomai o se tagata i lona olaga atoa: le olaga i le aiga, faiga paaga, galuega fai i nuu ma afioaga, filifliga o faafiafiaga ma faigamalologa, o galuega ma a'oa'oga. O tomai nei e atagia ai agatausili a le tagata ma mafai ai ona latou maua ni agavaa fou.

Nuu ma Afioaga

O se sao o le tagata i nuu ma afioaga, e pei o galuega e ofo fua mo faalapotopotoga ma ekalesia e aunoa ma se taui

Galuega faatino faaleaganuu ma le faaleagaga O nei galuega faatino e malamalama ai i soo se auala faalemafaufau, faalegaluega, faaletaalogia ma fesoota'iga

Fiafiaga eseese o le tagata

O mea e te fiafia e faaaogā ai lou taimi ma lou malosi, e pei o taaloga, musika, faasaienisi, faitau tusi ma meaola

A'oa'oina

O soo se aoga aloia ma a'oa'oga pupuu e aoaoina ai tomai eseese. Ft: aoga, lesona faamusika ma le a'oa'oina o tagata i soo se vaega o le olagai

Matafaioi o le olaga

Matafaioi eseese i le gasologa o lou olaga, ft: o se tamaitiiti, se matua, se tasi na te tausia isi, se tagata faigaluega

Galuega totogi

Galuega faavaitaimi, galuega tumau, galue mo oe lava, galuega e tuu patino taimi e faigaluega ai, galuega faakonekarate (galuega tuu feagaiga faavaitaimi)

Galuega faamasani

Faigaluega e aunoa ma se totogi ae ina ia maua se tomai i se matātā patino

OLA'U MALAGA

My journey

Ua mautū sou sini? O lenei tusi ta'iala o loo tuuina atu ai ni laasaga e fesoasoani ia te oe mo le fuafuaina o lau malaga mo sau galuega.

1. A'oa'oga mai nisi

O le ā le ala na uia e se isi tagata o lou aiga? O ā ni mea e mataina ai ia te oe isi tagata?

Tusi i lalo o le: [O latou ala](#), [O la'u fetu pupula](#)

2. Ia e iloa oe lava

Mafaufau i ou malosiaga, mea e te fiafia i ai, lou faasinomaga ma mea e una'ia oe.

Tusi i lalo o le: [O lo'u talita](#), [O o'u agavaa](#), [O mea ou te fiafia i ai](#)

3. Suesue i mea e te fiafia i ai

Mafaufau i se galuega e te ono fiafia i ai.

Tusi i lalo o le: [O galuega o a'u moemitiga](#), [O le galuega e sili ona ou fiafia ai](#)

4. Ia faataunuu

Galue faatatau i mea o loo e faia i le taimi nei, sosoo ma le vaega faigata – o le ā le isi laasaga.

Tusi i lalo o le: [O lo'u taimi](#), [O a'u filifiliga](#), [O lo'u lumanai](#)

5. Ia ta mau i ou ala

Ia tulimata'i lau sini. Faatalatalanoa ma le faufautua o galuega a la outou aoga, lou faiaoga, lau faufautua, le taitai o le autalavou, au uo ma lou aiga.

Tusi i lalo o le: [O la'u fuafuaga](#), [O a matou fuafuaga](#)

6. Tala faamalosia'u

E mafai ona e faitau i tusitusiga i galuega eseese ua faamanuiaina ai tagata mai atumotu o le Pasefika i le www.careers.govt.nz. E mafai foi ona fesoasoani atu le Careers New Zealand ina ia faia e oe lava au faaiuga i le itu tau galuega.

Tusi i lalo o le: [Gaoioi loa](#)

OLATOU ALA

Their path

O loo i tagata matutua le silafia i talafaasolopito o se aiga. O lo latou atamai ma lo latou poto masani e mafai ona e maua ai se vaaiiga fou i lau faigamalaga. Talanoa i se tagata matua o lou aiga mo se taiala o lau malaga.

O ala na latou savalia

O ā ni mea ua latou ausia ua avea ma o latou mitamitaga?

O vasa e tele na latou āsā

O ā mea na latou faia na maua ai tomai manaomia?

O mauga na latou ā'ea

O ā ni faafitalui na latou foia ina ia ausia ai tulaga ua iai nei?

OLA'U FETU PUPULA

My hero

---

1. O agatausili e ola ai

Mafaufau i se tasi o loo e vaavaai ma e faataitai iai. Ft. O se tagata tautaua, se tasi o lou aiga poo sau uo.

---

2. O ā agatausili, talitonuga ma faataitaiga i le ola o lenei tagata o loo sili ona e aloaia? Tusi mai ni upu e faamatala ai ni mea lelei e faatatau i lenei tagata.

---

3. Aisea ua tulaga ese ai lenei tagata ona o nei agatausili?

OO'U AGAVAA

My personal qualities

O uiga moni e fafau a'e ai ou uiga faaletagata.
Faaolaola tetele mai uiga e te silafia e sili ona faamatalaina ai OE.

Lologofie	Fetuutuunai	Onosai
Finafinau	Faaleuo	Faaaloalo
To'afilemu	Mālie	Faaaogā le mafaufau
Faaeteete	Limafoai	Tausi taimi
Lotoalofa	Agavaivai	Faamoemoeina
Mautinoa	Galue mamafa	E lē faalagolago i isi
Magafagafa	Faamaoni	Tutoatasi
Lagolagosua	Tausolomua	Mafaufau poto
Sogasogā	Agalelei	Fetāla'i le mafaufau
Faatuatuaaina	Alofa faamaoni	Manatu mamafa
Maumauai	E lē sepu se mea	E faifaimea faatasi ma isi
Faimea mae'ae'a	Mataala	Faapalepale
Malosi	Faimea maopoopo	Maufaatuatuaaina
Naunau	E lē tau faamasania	

Mafaufau nei loa i nisi o taimi sa e faaalia ai nei uiga.

O'u uiga moni

O faapefea ona ou faaalia nei uiga

OLO'UTALITA

My shield

O mea lelei i lo'u olaga

I le itulau e sosoo mai, tusi se ata pe tusi i lalo mea nei o loo mulimuli mai, ia tofu vaega taitasi o le talita ma le mea e tusi ai:

- Faailoga ma faamanatuga o lou faasinomaga
- Tagata e tāua i lou olaga
- Tagata e toatolu e sili ona mataina i lau vaai. Aisea?
- Se taimi o lou olaga e sili ona e fiafia ma e mitamita ai.

OLO'U LALOLAGI

My world

O le a faia o au sailiiliga loloto o le a mafai ai ona faalautele atu isi au filifiliga i mea tau galuega, e te maua ai se a'oa'oga poo se toleniga e fetaui lelei, ma talosaga ai mo se galuega patino, pe maua ai foi se falefaigaluega e talafeagai lelei mo oe.

Faitau

Sailiili solo i upega tafailagi ma tusi faalauliloa mo ni a'oa'oga maualuluga (tertiary providers), o faalapotopotoga mo galuega, o kamupani e sailia galuega, ma nisi falefaigaluega e ono maua ai sau galuega.

O loo iai i nusipepa ma mekasini ni tusitusiga e faatatau i a'oa'oga, toleniga ma galuega.

Saili mo tusi na o loo iai tala i suega galuega, poo ni tala e faatatau i tagata ma latou galuega eseese.

Talanoa

Talanoa atu i tagata o lena ua faigaluega poo loo a'oga i mataupu na e te fiafia foi i ai.

Telefoni atu i ni falefaigaluega e mafai ona maua ma fesili i ai poo ā tonu ituaiga o tomai o loo latou sailia mo ni tagata fou e latou te faafaigaluegaina.

E mafai e tagata o lou aiga, i latou o loo tausia oe, ou faiaoga, tagata faufautua i mataupu tau galuega, ma isi lava tagata, ona latou fesoasoani atu e saili ni mataupu poo ni galuega e fetaui ma ou tomai ma mea o loo e naunau i ai.

Alu loa

Asiasi i le faalapotopotoga o loo faia a'oa'oga ma toleniga. Feiloai atu i faiaoga ma matamata solo i le nofoaga ma mea e fai ai a'oa'oga.

Asiasi i ni faalauliloaga tetele o galuega e te iloa ai foi le tele o nisi galuega eseese e te ono filifili ai.

Asiasi i se falefaigaluega e te fiafia ai, ma talosaga i ai pe mafai ona e matamata solo i le latou nofoaga.

Faatino loa

Alu e galue i ni galuega taufo, poo ni polokalame e maua ai tomai tau faigaluega, poo ni poloketi e te fiafia ai, poo nisi lava mea e fai i le nofoaga o loo faigaluega ai.

OMEA OU TE FIAFIA IAI

My interests

Mafaufau i mea e te fiafia ai i le aoga, i le galuega pe i ou taimi avanoa, faapea foi i ni galuega sa e faitau i ai pe faalogo ai mai nisi.

'Osi mai le pusa e sili ona faamatala ai mea o loo manaia ia te oe pe e te fiafia ai i galuega o loo faailoa atu i lalo. E iai galuega faataitai o loo faatulaga atu mo matata taitasi, poo lou siakiina foi o le vaega o loo iai faamaumauga o galuega i le upega tafailagi a le Careers New Zealand e maua ai nisi taiala.

Matata Galuega	Matuā manaia	Manaia	Feololo	Soo se mea	Lē Manaia
Tausia ma le faasaoina o meaola Tagata e vaiai uta i laufanua, tagata e vaiai le nofoaga e tausi ai manu, fomai manu, tagata e faia suesuegai olaga o manu ma laau, saienitis o le siosiomaga	☐				
Atisi ma faasalalauga Tusitala, tagata faalauiloa, inisinia i leo, tagata faafafia, tagata e siakiina ata tifaga ma vitiō	☐				
Pisinisi Pule, faufautua mo tagata faigaluega, tagata e vaiai faatauga ma sapalai mo le ofisa, fesoasoani muamua	☐				
Faugafale ma galuega tetele Tagata e tusia ata o galuega, kamuta, tagata faapitoa mo le aoaoina o faamaumauga mo le galuega, tagata e asiasi faugafale, tagata e mamanuina le ata o se galuega	☐				
A'oa'oga ma suesuega o amioga ma aga fesootai Faiaoga, tagata e faatautaia le tamaoiga o tagata e iloiloina saililiiga e faia mo maketi o fefaatauaiga, tagata e faia faamaumauga tau fuainumera, faiaoga i a'oa'oga maululuga faiainivesite	☐				
Inisinia Inisinia mo galuega tetele, inisinia mo galuega faaeletise o taavale, inisinia i mea tau vailaau, tagata mo galuega tau uelo, inisinia i galuega i uafu	☐				
Faatoaga, lafumanu, faigafaiva, vaomatua ma le 'elina o le maina Saienitis i mea tau faatoaga, fomai o laau, tagata e tu'iina le palapala, tagata ofisa o faigafaiva, faitogalaau, pule o le vaomatua	☐				

OMEA OU TE FIAFIA I AI

My interests

Matata

Galuega

Matuā manaia

Manaia

Feololo

Soo se mea

Lē Manaia

Tupe ma fanua ma fale

Tagata e siakiina le faaaogāina o le eletise, tagata e pulea le vaiga o fanua ma fale, tagata e fuafuaina tau o fanua ma fale, sooupu i le va o faletupe ma tagata fai mokesi, tagata ofisa o tupe, tagata e fuafuaina lamatiaga ma le puleaina o mea mo le inisiusa

Malo, tulafono ma le saogalemu

Loia, tagata e faatulagaina nofoaga tutaulaga, leoleo, Faipule o le Palestene, tagata ofisa o le tiute

Soifua maloloina ma le komiuniti

Tagata galulue i taavale a le falemai, faufautua, fomai nifo, fomai faapitoa mo le faalogo, fomai e faia fa'ata, tagata faigaluega mo le koomiuniti

Talimalo, turisi ma faafiafiaga ma faigamalologa

Faiaoga o taaloga, kuka, tagata e faamaoopoopoina ni meafai, tagata maulu, faiaoga patino mo se tasi, pule o se faetalimalo

Galuega faakomepiuta ma fesootaiga tau faamatatalaga

Tagata e faatulagaina polokalame, tagata e manamuina polokalame o le komepiuta, tagata e manamuina taaloga e faaali i komepiuta, tagata e iloiloina le lelei o faataitaiga, inisinia o le fetiai'iga o laina o fesootaiga

Galuega faagaosi oloa

Tagata galue i fale tao meaai, tagata galue i faleuamea, tagata e faia meauga, tagata fauvaa, tagata e gaosi oloa e maua mai le susu, tagata e galue i falelomitusi

Auaunaga mo le faatau atu o oloa ma isi auaunaga totino

Otiulu, tagata e vaevaeina aano o manufasi, tagata e faia faatautu'i, tagata faatau, tagata e faaauleleliina foliga, tagata e fesoasoani i le faatauina atu o oloa

Faasaienisi

Tagata suesue i olaga o manu ma laau, tagata suesue i mea faasaienisi, tagata suesue i eliga palapala, tagata suesue i meaola ninii, inisinia i mea faasaienisi, tagata e gaosia vailaau

Feluaiga ma la'uina o uta

Pailate o vaalele, tagata ofisa i vaa, aveloli, kiliva afifi, avelifi, faiaoga avetaavale

OGALUEGA O A'U MOEMITIGA

My dream jobs

Galuega ou te fiafia ai

Mai matata tau galuega sa e 'osi mai e te matuā fiafia pe fiafia i ai, piki mai galuega e pito sili ona e naunau i ai.

---

1. Matata:

Galuega:

Galuega ou te LĒ fiafia ai!

Mai matata tau galuega sa e 'osi mai e te lē fiafia i ai, tusi i lalo pe aisea o le a e lē manao ai i ai.

---

2. Matata:

Galuega:

3. Matata:

Galuega:

Mo nisi faamatalaga ma saili poo lea galuega o lau filifiliga tonu lava lena, asiasi i le upega tafailagi a le Careers New Zealand, www.careers.govt.nz.

OLE GALUEGA E SILI ONA OU FIAFIA AI

My favourite job

Ana o a'u o se

Mea ou te ono faia

Itula ou te ono galue ai

Nofoaga ou te ono galue ai

O'u lavalava e ono fai

Meafaigaluega ou te ono faaaogā

Tagata matou te ono galulue faatasi

Ina ia faafaigaluega o se

O le a aogā lenei ituaiga o tomai

Ou te manao ina ia maua agavaa nei

E tatau ona ou atinae nei tomai

E tatau ona ou lelei i nei mataupu

OLO'U TAIMI

My time

Tagai poo faapefea ona faaaogā lou taimi i lenei
vaitau. E faapefea ona e toe faamaopoopoina
lelei?

E 168 itula i le vaiaso (24 itula x 7 aso). Tago la e
faatele pe fia itula e te faigaluega ai i galuega
taitasi i se vaiaso masani. Tagai lea i le kalafi i le
pito i lalo, ma tusi ata o poloka e faaali mai ai lena
faamatalaga.

Galuega

Galuega e fai pe a tuua le aoga

Feau

Meafai a le komiuniti, lotu, ma le agaifanua

Mea e fai i aso taitasi, e pei o le taele, meaai, faigamalaga

Mausa, e pei o faagatama, taalogia, musika

Malologa, e pei o le tafafao ma uo

Aoga, aofia ai meaoga

Moe

Aofai

Itula

168

Tusi loa se kalafi faapoloka o ou itula, e
vave ai ona e iloa atu lou vaiaso

Lo'u vaiaso

Galuega e fai pe a tuua le aoga

Feau

Meafai a le komiuniti

Mea e fai i aso taitasi

Mausa

Malologa

Aoga

Moe

Taimi i itula

0   10   20   30   40   50   60   70   80   90   100

OA'U FILIFILIGA

My choices

O lea la ua uma ona e faaalu se taimi e te iloa lelei ai oe lava ma iloa ni avanoa eseese, ua e agai atu nei i le faia o se faaiuga lelei.

1. O le ā la le isi faaiuga e manaomia ona ou faia? Mo se faataitaiga, e manaomia ona ou filifili poo le ā le mataupu o le a ou aveina i le tausaga o le a sosoo mai.

3. O ā ni filifiliga e fetaui ma o'u tomai, a'u agatausili (values), mea ou te naunau i ai ma le olaga o loo o'u ola ai? Talanoa ma tagata e latou te iloa oe, e talitutusa lua tomai ma ni mea na lua tofo i ai, pe talitutusa foi faaiuga na lua faia.

5. Se'i toe faapea ua e pikia se isi au filifiliga ma e toe fesiligia ai oe i fesili lava na

Manatua e lē faapea o le a faavavau ai lava lau filifiliga lenei. Atonu e toe sui foi nisi au filifiliga mo ni galuega fou i le gasologa o lou olaga a o toe sui lou mafaufau, sui au fuafuaga, ma ua matua foi lou mafaufau.

2. O ā ni filifiliga o loo o'u taumafai e fai ai la'u faaiuga? Mo se faataitaiga, sue so'u tikeri faainisinia (engineering degree) pe amata se galuega e fai faaa'oa'oga i tomai mo galuega tau faatoaga laau'aina.

4. Se'i faapea la ua piki se tasi o au filifiliga. Fesili ifo ia te oe lava, o ā ni o'u faalogona i la'u faaiuga? O o'u fafia, lē mautonu, fafia, faanoanoa, ua mapu lo'u mafaufau? O le a faape'i manatu o isi i la'u faaiuga?

6. I le vaai atu i faamatalaga ua e aoaoina mai ma ou mafaufauga na fai, fai loa ma le mautinoa sau filifiliga.

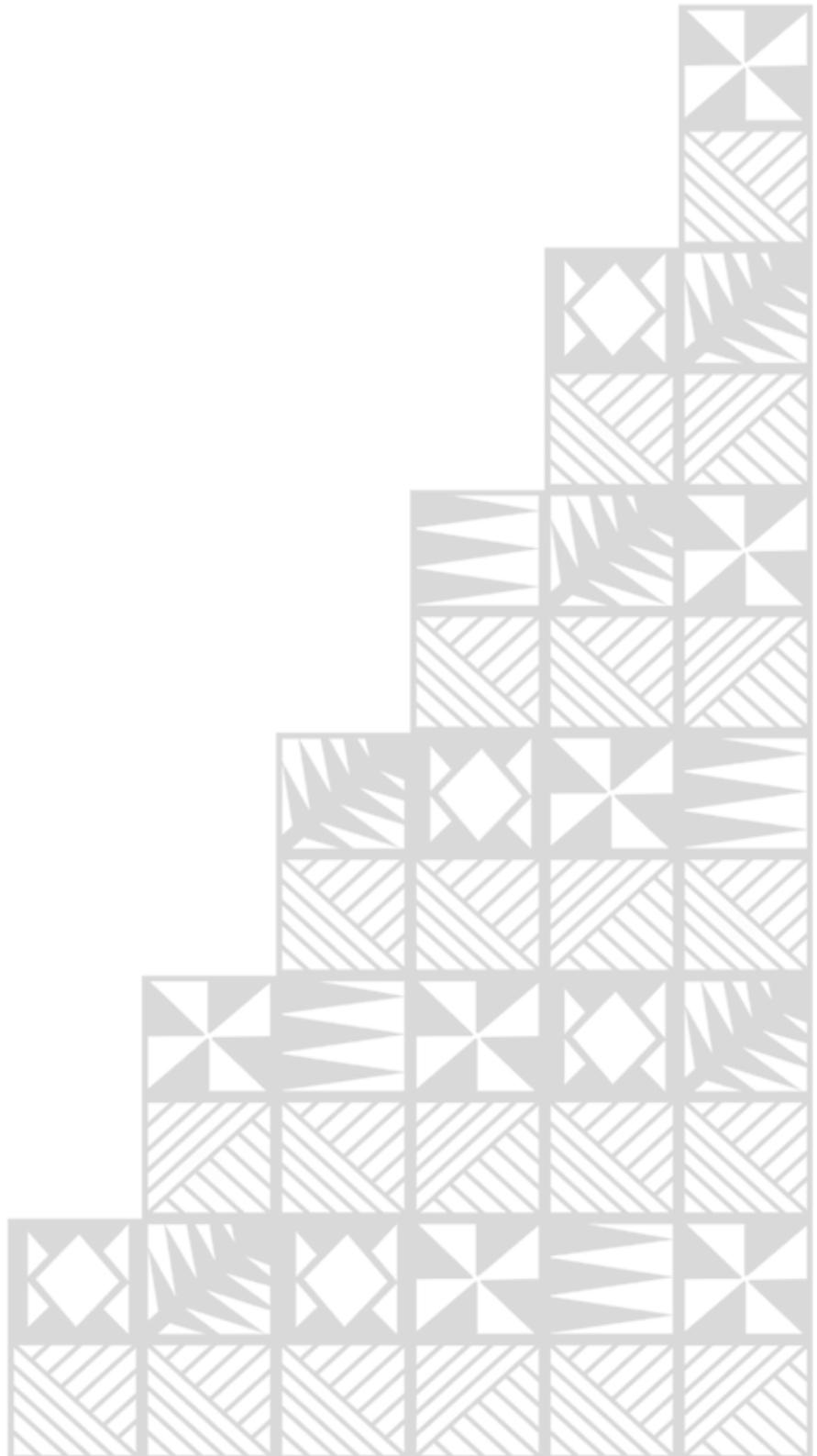
OLO'U LUMANAI

My future

Tusi i lalo ou sini, tusi auauai mai,
e amata i le pito i lalo.

Lo'u sini faaumiumi

Toeitiiti lava oo i ai!

Sini mo sina taimi

Uluai laasaga

OLA'U FUAFUAGA

My plan

Faamau i lalo ou sini, ma pe faapefea ma o
afea o loo e fuafua e ausia ai na sini.

O le ā?

O'u moemitiga ma sini

la oo atu i le aso

Faapefea pe afa?

Luitau

la oo atu i le aso

Faapefea?

Sitepu o gaioiga

la oo atu i le aso

O ai?

O ai o le a fesoasoani ia te oe?
Atonu o se tasi o lou aiga, faufautua tau galuega,
faiaoga, faufautua poo se taitai o se eklesia

la oo atu i le aso

OA MATOU FUAFUAGA

Our plan

O loo iai ou mātua e faamalosiau atu ia te oe a o faagasolo lau faigamalagaa mo sau galuega. Faamau i lalo ou sini, ma pe faapefea ona e fuafua e ausia faatasi ai na sini.

O le ā?

O'u moemitiga ma sini

la oo atu i le aso

Faapefea pe afai?

Luitau

la oo atu i le aso

Faapefea?

Sitepu o gaioiga

la oo atu i le aso

O ai?

O ai o le a fesoasoani ia te oe?
Atonu o se tasi o lou aiga, faufautua tau galuega,
faiaoga, faufautua poo se taitai o se eklesia

la oo atu i le aso

OA'U FAAMAUUMAUGA

My notes

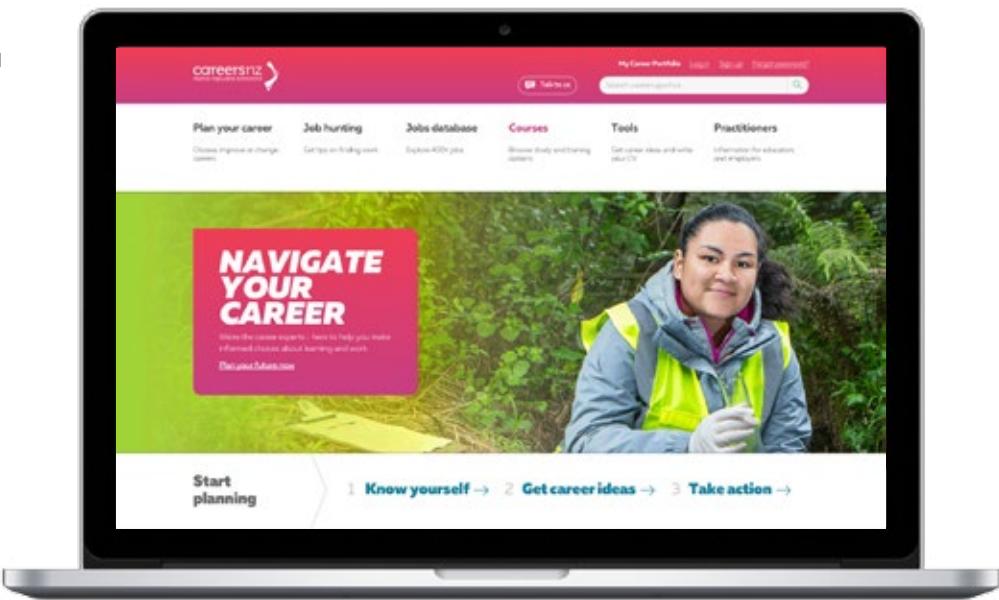
GAOIOI LOA

Take action

E mafai ona fesoasoani atu le Careers New Zealand ina ia faia au faaiuga i a'oa'oaga, suesuega ma galuega i le faagasologa o lou soifua. Asiasi i la tatou upega tafailagi:

careers.govt.nz

You can get in touch with our expert careers advisors from 8am to 6pm Monday to Friday. You can call, text, email a question or chat online.

0800 222 733

**Free text CAREER
to 434**

Meafaigaluega fefaasoaa'i

Meafaigaluega e fesoasoani atu ina ia iloilo lelei au filifiliga mo galuega e ono talafeagai ma oe.

Fautuaga atamai

la maua fautuaga mo le faiga o faaiuga, le sailia ma le talosaga mo galuega.

Faamatalaga auliili

E uiga i galuega, e aofia ai mea e te moomia mo le amataina o se galuega, se vaailga i le galuega, ma faamatalaga a tagata i le galuega.

Level 3, 22 Willeston Street
PO Box 9446, Wellington 6141
New Zealand

www.careers.govt.nz

New Zealand Government
Te Kāwanatanga o Aotearoa

Samoa

CS0126
ISBN 978-0-473-36896-8
© Careers New Zealand August 2016